

İSLAMİ BANKACILIK GELİŞİMİ İLE GELİR DAĞILIMI İLİŞKİSİ: MALEZYA ÖRNEĞİ

Development of Islamic Banking and Income Distribution Nexus: An Empirical Study on Malaysia

 <https://doi.org/10.54429/seyad.1122232>

Araştırma & Yayın Etiği

Bu makale en az iki hakem tarafından incelenmiş, iThenticate yazılımı ile taranmış, araştırma yayın ve etiğine aykırılık edilmemiştir.

CC BY-NC 4.0

Bu makale Creative Commons Attribution-NonCommercial License altında lisanslanmıştır.

This paper is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial License

İbrahim İŞLEMEZ

Yüksek Lisans Öğrencisi,
Sakarya Üniversitesi,
Sosyal Bilimler Enstitüsü,
İslam Ekonomisi ve Finansı
Anabilim Dalı,
ibrahimislemez@gmail.com,
Orcid ID:0000-0002-4084-0851
Sakarya/ Türkiye

Hakan ASLAN

Dr. Öğr. Üyesi,
Sakarya Üniversitesi,
İslami İktisadi ve Finans Bölümü,
hakanaslan@sakarya.edu.tr,
Orcid ID:0000-0003-2923-6837
Sakarya / Türkiye

Research & Publication Ethics

This article was reviewed by at least two referees, a similarity report was obtained using iThenticate, and compliance with research/publication ethics was confirmed.

Copyright ©

Politik Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar
Merkezi, Sakarya/TÜRKİYE

Center for Political, Economic and Social
Research, Sakarya/TURKEY

Atıf / Citation

İşlemez, İbrahim - Aslan, Hakan. "İslami Bankacılık Gelişimi ile Gelir Dağılımı İlişkisi: Malezya Örneği". *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi* 10/2 (2022), 152 - 176.

Makale Bilgisi

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi/ Research Article

Geliş Tarihi: 08.06.2022

Kabul Tarihi: 25.11.2022

Yayın Tarihi: 31.12.2022

İslami Bankacılık Gelişimi ile Gelir Dağılımı İlişkisi: Malezya Örneği¹

Özet

Gelir dağılımında adaletin sağlanabilmesi her devletin en öncelikli görevleri arasında yer almaktadır. Bugün gelir dağılımını etkileyen en önemli unsurlardan biri de finansal sistemin en önemli sac ayağı olan bankacılık sistemidir. Ekonomilerde geleneksel bankacılık sistemine alternatif olarak faizsizlik ilkesiyle faaliyet gösteren İslami bankaların gelişim ve derinliklerinin artmasıyla birlikte zamanla finansal piyasalardan daha fazla pay almaya başlamışlardır. Bu durum İslami bankacılık gelişiminin gelir dağılımına olan etkisinin incelenmesi gereksinimini ortaya çıkarmakla beraber literatürde bu tür çalışmaların az olması dikkat çekicidir. Bu çalışmada İslami bankacılık gelişiminin gelir dağılımı üzerindeki etkisi Malezya özelinde ARDL sınır testi yöntemi ile 2001-2019 dönemi için incelenmektedir. Çalışmanın ekonometrik bulgularına göre kişi başına düşen milli gelir ekonomik gelişmenin ilk dönemlerinde gelir dağılımı eşitsizliğini azaltırken ekonomik gelişmenin ilerleyen safhalarında gelir eşitsizliğini artırmaktadır. Bu çalışmanın esas motivasyon kaynağını oluşturan, İslami bankacılık gelişiminin gelir dağılımı ilişkisine bakıldığı zaman, İslami bankalar tarafından özel sektöre kullanılan finansman hacminde meydana gelen ortalama %1'lik bir artışın gelir eşitsizliğini ortalama %0,036 oranında azalttığı tespit edilmiştir. Bu doğrultuda gelir dağılımındaki adaletin sağlanmasında olumlu katkı yapan İslami bankacılık sisteminin doğru tanıtılması, geliştirilmesi ve derinleştirilmesi tavsiye edilmektedir. Ayrıca kamu otoritelerinin İslami bankacılığın gelişmesinde ve derinleşmesinde etkin bir rol aldığı takdirde İslami finansın hızlı bir gelişim gösterebileceği ve bu durumun gelir eşitsizliğini azaltmada önemli bir rol oynayabileceği ifade edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: İslami Bankacılık, İslami Finans, Gelir Dağılımı, ARDL Sınır Testi, Katılım Bankacılığı

Abstract

Ensuring justice in income distribution is among the top priorities of every state. One of the most critical factors affecting income distribution today is the banking system, the essential financial pillar of the financial system. With the increase in the development and depth of Islamic banks, which operate with the principle of interest-free as an alternative to the traditional banking system in economies, they have started to get more shares from the financial markets over time. Although this situation reveals the need to examine the effect of Islamic banking development on income distribution, it is noteworthy that such studies are scarce in the literature. In this study, the impact of Islamic banking development on income distribution is examined in Malaysia between 2001 and 2019 with the ARDL bound test method. According to the econometric findings of the study, while per capita income reduces income inequality in the early stages of economic development, it increases income inequality in the later stages of economic growth. Considering the income distribution relationship of Islamic banking development, which is the primary motivation for this study, it has been determined that an average 1% increase in the volume of financing provided to the private sector by Islamic banks reduces income inequality by an average of 0.036%. In this respect, it is recommended to introduce, develop and deepen the Islamic banking system, which positively contributes to ensuring justice in income distribution. It is also stated that if public authorities actively develop and deepen Islamic banking, Islamic finance can proliferate. This situation can play an essential role in reducing income inequality.

Keywords: Islamic Banking, Islamic Finance, Income Distribution, ARDL Bound Test, Participation Banking

¹Bu makale Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yürütülen "İslami Bankacılık Gelişimi ile Gelir Dağılımı İlişkisi" başlıklı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

Giriş

İslam dinine göre herhangi bir riske maruz kalınmadan sadece paranın kullanılarak faiz kazancı elde edilmesi yasaklanmıştır (Zaim, 2013, 67). İslam ekonomisinin temel ilkeleri arasında olan risk paylaşımı, belirli bir ortaklık üzere yapılan iş girişimlerinde her iki tarafın da sözleşmedeki pay ve durumlarına göre hem kâra hem de zarara ortak olmasının zorunlu olduğu bir durumdur (Zaim, 2013, 70).

İslam'da serbest piyasa ekonomisi geçerli olmakla birlikte getirmiş olduğu birtakım yasaklamalar yoluyla iktisadi sınırları belirlemektedir. Koyulan yasakların başında faiz gelmekle birlikte, sözleşmelerde garar (aşırı belirsizlik/muğlaklık) olmaması, kaynakların kullanımında israftan kaçınılması ve İslam'da yasak olan mal ve hizmetlerin üretim ve satışı yapılmaması gerekmektedir. Yasakların koyulmasında başlıca temel sebepler ise, insanların üretmek yerine spekülatif beklentiler ile tembelleşmesini engellemek, zayıf olanların da hakkının gözetilerek dar manada kişiler arasında, geniş manada ise toplumun tüm kesimlerini kapsayacak karşılıklı fayda ve düzeni sağlayarak gelir eşitsizliğini azaltmaktır.

İslam dininde gelir eşitsizliğinin azaltılması, yoksul kesimin korunması ve toplumdaki refah düzeyinin artırılması yönündeki emir ve tavsiyeler Kur'an-ı Kerim'e ve hadislere dayandırılmaktadır (Mohamad vd., 2020, 2). Örneğin, Bakara suresi 177. Ayette kazancın paylaşılması övülerek gerçek iyilik sahiplerinin “malını sevdiği halde akrabasına, yetimlere, yoksullara, yolda kalan gariplere, dilenenlere, hürriyetine kavuşmak isteyen köle ve esirlere veren; namazı dosdoğru kılıp zekâtı ödeyen” kişiler olarak tarif edilmiştir (Diyanet İşleri Başkanlığı, 2011). Bakara suresi 267. Ayette ise çalışıp kazanılan malların iyi, temiz ve helal olanından (Diyanet İşleri Başkanlığı, 2011) verilmesi emredilmiştir. Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v) Yemen'e Hz. Muâz'ı yönetici olarak gönderirken Yemen halkına şöyle söylemesini emretmiştir “Allah'ın zekâtı farz kılmış olduğunu, zenginlerinden alınıp fakirlerine dağıtılacağını onlara haber ver” (Buhari, Zekât 1). İslam dini iktisadi alanla ilgili emir ve yasaklar koymuştur ve yoksul kesimin gözetilmesini emretmiştir. Öyle ki, zenginlerin elde etmiş oldukları temiz ve helal mallarının temiz ve helal kalmasını yoksullara verilecek olan zekâta bağlamıştır. Böylece toplumdaki gelir eşitsizliğinin azaltılması amaçlanmıştır. Yine sadaka, vakıf ve karz-ı hasen gibi gelirin yeniden dağıtılmasını sağlayacak araçların,

yoksulluğu azaltarak daha sağlıklı ve canlı bir ekonomi inşa etmek için yardımcı olacağı belirtilmektedir (Rostom vd., 2011, 3).

Çalışmanın birinci kısmında İslami bankacılık gelişimi ile gelir dağılımı ilişkisi hem İslam dini hem de çeşitli ekonomik faktörlere dayandırılarak açıklanmış ve Malezya'nın İslami finans ve İslami bankacılık sektöründe önde gelen küresel aktörlerden olduğuna değinilmiştir. İkinci kısımda finansal kalkınma ile gelir dağılımı arasındaki ilişkiyi ortaya koyan teorik ve ampirik çalışmalar özetlenmiş, ayrıca İslami bankacılık ve gelir dağılımı ilişkisini ele alan çalışmalara alt başlık altında değinilmiştir. Üçüncü kısımda finansal gelişmenin gelir dağılımını hangi yönde etkilediği ile hangi sonuçların elde edildiğiyle ilgili bilgiler özetlenmektedir. Dördüncü bölümde veri seti ve ekonometrik yöntem tanıtılmış ve İslami bankacılık gelişimi ile gelir dağılımı ilişkisinin ekonometrik modeli kurularak analizler ortaya konulmuştur. Son kısımda ise sonuç ve değerlendirmeler yer almaktadır.

1. İslami Finansın Gelişimi ve Malezya

Günümüzde finansal katılımın sağlanarak finansal derinleşmenin geliştirilmesi konusunda İslami bankalar önemli bir rol üstlenmektedir. İslami bankacılık fikrinin ortaya çıkmasındaki en önemli nedenin İslam dininin faizi yasaklamasıdır. Faiz hassasiyeti olan kişileri finansal sisteme dahil etme noktasında İslami bankalar çok önemli bir rol üstlenmektedir. Bu durum ise doğrudan finansal kalkınmanın gelişmesine ve finansal derinleşmenin sağlanmasına önemli katkı sunmaktadır (Şen - Tütüncü, 2021, 156). Diğer bir sebebi ise Müslümanların yoğun olarak yaşadığı bölgelerin petrol zengini olması ve 1970 yıllarından sonra petrol fiyatlarının yukarı doğru tırmanmasıyla bu ülkeler ciddi bir servet sahibi oldular. Bu durum elde edilen gelirin etkin bir şekilde yatırımlara kanalize edilebilme sorununu ortaya çıkardı. Çünkü İslami prensiplere uygun faaliyet gösteren kurumlar ihtiyacı karşılamıyordu. Ancak bu talep, birçok ülkede İslami bankaların kurulma sürecini hızlandırdı.

İlk örneği Mısır'da görülen İslami bankalar 1975 yılında İslami Kalkınma Bankasının kurulması ile birlikte tüm dünyada hızlı bir şekilde gelişim göstermiştir. Londra Menkul Kıymetler Borsası Grubu (LSEG) şirketi Refinitiv tarafından yayınlanan rapora göre İslami finans sektörü varlıkları 2020 yılında %14 büyüyerek 3,374 trilyon dolara yükselmiştir. %68'ini İslami bankacılığın oluşturduğu İslami finans sektörünün 2025

yılına kadar 5 trilyon dolara yakın bir seviyeye ulaşacağı öngörülmektedir (Refinitiv Islamic Finance Development Report, 2021, 12–13). İslami finans sektörünün bu denli büyük hacimlere ulaşması ilgili sektörün çeşitli makro iktisadi büyüklükler üzerinde etkiler oluşturabileceği veya bu kurumların çeşitli politikaların gerçekleştirilebilmesinde yardımcı olabileceği fikrini beraberinde getirmiştir (Şen - Tütüncü, 2021, 157).

İslami finans, uzun yıllar süren emekleme döneminden sonra, küresel finans endüstrisinin önemi her geçen gün artan önemli kaynaklarından birisi haline gelmiş durumdadır (Gedikli - Erdoğan, 2019, 252). İslami finansın en önemli sac ayağı olan İslami bankacılık sisteminin gelişmesi ve pazar payının her geçen gün artması, İslami finansın dünya çapındaki yaygınlık kazanması neden olmuştur. Finansal kapsayıcılığın artmasıyla birlikte İslami bankalar, İslami finansal sistemin daha fazla bireye ulaşılmasını sağlamıştır. Özellikle dini hassasiyetlerine uygun çalışan finansal araçlara ihtiyaç duyan bireylerin ve kurumların tasarruflarını piyasaya yönlendirmede köprü görevi gören İslami bankalar, bu kesimlerin atıl durumda kalan birikimlerinin piyasaya kazandırılmasında çok önemli bir role sahiptirler. İslami bankacılık bu sayede finansal erişimi artırmakta ve bankacılık sisteminin derinleşmesine de katkı sunmaktadır (Bozkurt vd., 2020, 97).

İslami finans gelişmişliğinde dünyanın en önde gelen ülkelerinin başında Malezya gelmektedir. İslami Finans Gelişmişlik Endeksi sıralamasında Malezya yıllarca ilk sırada olmayı başarmıştır (Katılımfinans.com.tr, 2022). “E.T. 12/03/2022” Tablo 1’de görüldüğü üzere Refinitiv’in yayınlamış olduğu İslami finans gelişmişlik endeksi raporuna göre Malezya, İslami finans gelişmişlik endeksinde ilk sırada yer almaktadır. Yine Malezya istikrarlı bir şekilde ilk sıradaki yerini korumayı başarırken, bu konuda önde gelen diğer ülkeler aynı istikrarı gösterememiştir.

Tablo 1: İslami Finans Gelişmişlik Endeksi Sıralaması

Ülkeler	Yıllara Göre İslami Finans Kalkınma Endeksi Sıralaması					
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Malezya	1	1	1	1	1	1
Bahreyn	2	2	2	2	3	4
Birleşik Arap Emirlikleri	3	3	3	3	4	5
Umman	4	4	7	9	8	9

Suudi Arabistan	5	7	5	5	5	3
Pakistan	6	5	4	7	7	7
Kuveyt	7	6	8	8	9	8
Ürdün	8	8	6	6	6	6
Katar	9	10	11	11	10	11
Endonezya	10	11	10	4	2	2

Kaynak: (Refinitiv Islamic Finance Development Report)

Malezya, nüfusunun yarısından fazlası Müslümanlardan oluşan bir ülkedir. Özellikle Müslüman Malay halkı ülkenin yerlileri olmalarına rağmen en yoksul kesimi oluşturmaktadır. Malezya devleti özellikle Müslüman Malay halkını kalkındırmak için İslami finansı adeta bir politika aracı olarak kullanmıştır (Yaş, 2021). 1983 yılında ilk İslami banka devlet desteğiyle kurulmuş ve uzun süren emekleme döneminden sonra 2000’li yıllar ile birlikte atılım yılları olmuştur. 2002 yılında çıkarılan İslami Finansal Hizmetler Kanunu ile kurulan IFSB'ye ev sahipliği yapmanın yanı sıra 2006 yılında kurulan Malezya Uluslararası İslami Finans Merkeziyle (MIFC) birlikte İslami finans ve İslami bankacılık konusunda uluslararası alanda merkez ülke olma hedefine önemli katkıları olmuştur (Omar vd., 2013, 27). Malezya İslami finans konusunda yapmış olduğu birçok yenilikle birlikte donanımlı insan kaynağını yetiştirebilmek için 2006 yılında "İslami Finans Eğitimi Uluslararası Merkez" (INCEIF) ve 2008 yılında da "Uluslararası Şariat Araştırma Akademisi" (ISRA)'yı kurmuştur (Türker 2010:32). İslami bankacılığın önemli bir yer tuttuğu İslami finansal ekosistem milenyum ile ivme kazanarak 2016 yılına gelindiğinde Malezya ekonomisinin ihtiyaçlarını karşılayacak düzeye ulaşmıştır (Gedikli - Erdoğan, 2019, 260).

2. Literatür

Kuznets’in ters-U eğrisinden esinlenerek geliştirilen finansal kalkınma ile gelir dağılımı arasındaki ilişkiyi inceleyen birçok teorik ve ampirik çalışma yapılmış ve değişkenler arasındaki ilişki oldukça farklı ve tartışmalı sonuçların ortaya konulmasına neden olmuştur (Haan - Sturm, 2017, 172). Haan ve Sturm'un (2017) yapmış oldukları tespite göre, finansal gelişmişlik ile gelir eşitsizliği konusu üzerine yapılan çalışmalar arasında doğrusal ve negatif yönlü bir ilişkinin olduğu sonucuna ulaşan çalışmalar daha fazladır. Finansal gelişme ile gelir dağılımı ilişkisinin teorik alt yapısı iki farklı hipoteze dayanmaktadır.

Greenwood ve Jovanovic (1990)'in öne sürdüğü doğrusal olmayan ters-U hipotezi bu konu hakkındaki ilk çalışmadır. Greenwood ve Jovanovic'in (1990) ters-U hipotezine göre finansal kalkınmanın ilk aşamalarında ekonomik büyüme oldukça yavaştır. Zamanla finansal sistem büyümeye başlar ancak sektörde işlem yapmanın sabit maliyeti yüksek olacağından yalnızca belli bir gelir eşliğini aşmış bireyler tasarruflarını daha etkin kullanabilmek için finansal araçlardan yararlanabilmektedir (Kim - Lin, 2011, 314). Bu da gelir eşitsizliğini daha fazla artırmaktadır. Zamanla finansal aracılık sisteminin gelişmesi ile ekonomik büyüme hızlanır ve yoksul kesimin gelirlerinde artış olur. Finansal araçların sayılarının artması ve toplumun tüm kesimleri tarafından kullanılabilir hale gelmesiyle toplumdaki gelir dağılımında düzelmeye yani gelir dağılımı eşitsizliği azalmaya başlar.

Finansal kalkınma ile gelir dağılımı ilişkisini inceleyen ikinci hipotez Galor ve Zeira (1993) tarafından ele alınmıştır. Bu hipoteze göre finansal kalkınma gelir eşitsizliğini azaltır (doğrusal ve negatif hipotez). Galor ve Zeira (1993) hipotezlerini beşerî sermaye yatırımlarını ele alarak açıklamışlardır. Bu hipotezin başlangıcında ekonomi içerisinde yer alan bireyler, kendilerine kalan miras dışında eşit değerlere sahiptirler ve ilki miras olmak üzere her kişinin hayatı iki dönemden oluşmaktadır. Bu ekonomide bireyler, aynı malı üreten vasıf yoğun veya vasıf yoğun olmayan iki sektörden birinde çalışabilmektedir. Hayatlarının ilk dönemlerinde beşerî sermayeye yatırım yapabilenler ikinci dönemlerinde vasıflı bir işte çalışabilecek ve daha fazla gelir elde edip daha fazla miras bırakabileceklerdir. Hayatlarının ilk dönemlerinde beşerî sermaye yatırımı yapabilecek miras olmayanlar borçlanmaya çalışacaklar fakat buna da finansal sektörler gelişmediğinden borçlanmanın maliyetinin yüksek olması gibi nedenlerden imkân bulamayacaklardır. Bu durum da hayatlarının sonuna kadar vasıfsız olarak çalışmaya devam edeceklerinden daha az gelir elde edecekler ve daha az miras bırakacaklardır. Bu döngü nesilden nesile intikal eder. Nihayet başlangıçtaki miras, zengin ile fakir arasındaki gelir farkının derinleşmesine sebep olur ve gelir eşitsizliğini artırır. Zamanla ekonomik büyümenin başlaması ile finansal kalkınma sağlanmaya başlar, kredilerin ulaşılabilir olması ve maliyetlerinin düşmesi ile beşerî sermaye için borçlanma imkânına sahip olur ve bu durum gelir dağılımı eşitsizliğini azaltır.

2.1. Finansal Gelişme ve Gelir Dağılımı Üzerine Yapılan Ampirik Çalışmalar

Finansal kalkınmayı etkileyen en önemli unsurların başında bankacılık sistemi gelmektedir. İslami bankacılık ile ekonomik büyüme ilişkisini inceleyen birçok çalışma olmasına karşın İslami bankacılık ile gelir dağılımı ilişkisini inceleyen çalışmaların oldukça az olması dikkat çekicidir. Faiz ile işlem yapan konvansiyonel bankaların ekonomiye kazandıramadıkları tasarrufların ekonomiye kazandırılmasında önemli bir rol oynayan İslami bankacılık sektörünün derinleşmesiyle birlikte İslami bankacılık ve gelir dağılımı ilişkisini ele alan bu çalışmanın yapılması anlamlı hale gelmektedir.

Clarke vd. (2006) gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki finansal gelişme ile gelir dağılımı ilişkisini, bu ülkelere ait 1960-1995 dönemine ait yıllık verileri kullanılarak panel veri analizi yöntemiyle incelemiştir. Finansal gelişmişlik göstergesi olarak özel sektöre verilen mevduat kredilerinin kullanıldığı çalışmada, finansal gelişmenin gelir eşitsizliğini azalttığı sonucuna ulaşılmıştır. Beck, Demirgüç ve Levine (2007) tarafından yapılan çalışmada finansal kalkınma ve gelir dağılımı ilişkisi 72 ülkenin 1960-2005 yıllarını kapsayan dönemi panel veri regresyon yöntemini kullanılarak analiz edilmiştir. Finansal gelişmenin gelir dağılımı üzerinde çok önemli bir etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmaya göre, gelir dağılımı konusunda %40 gibi yüksek bir oranda olumlu etkilenen en yoksul gelir diliminde olan %20'lik kısımdır. Çalışmaya göre finansal kalkınma ve gelir dağılımı eşitsizliği arasında doğrusal ve negatif bir ilişki vardır. Bu çalışmaya göre finansal gelişmeyle birlikte gelir dağılımı eşitsizliği azalmaya başlamaktadır.

Finansal gelişmişlik ile gelir dağılımı ilişkisini Malezya örneği üzerinden ele alan Law ve Tan (2009), 1980-2000 dönemine ait veriler ile ARDL yöntemini kullanarak çalışma yapmışlardır. Çalışmada ulaşılan sonuca göre, Malezya'da finansal gelişme ile gelir eşitsizliği arasında negatif doğrusal hipotezi doğrulayıcı yönde kanıtlar bulunmuştur. Gelir dağılımı adaletinin sağlanmasında devletin ekonomik kalkınma ve enflasyon ile mücadeleye yoğunlaşmasının önem arz ettiğine vurgu yapılmıştır.

Batuo, Guidi ve Mlambo (2010) GMM modeli yardımıyla 1990-2004 yıllarına ait verilerle finansal kalkınma ile gelir dağılımı ilişkisini 22 Afrika ülkesini ele alarak incelemiştir. Çalışmada finansal kalkınmanın artmasıyla gelir dağılımı adaletsizliği azaldığı sonucuna varılmıştır.

Bittencourt (2010) tarafından yapılan çalışmada finansal gelişme ile gelir dağılımı arasındaki ilişki Brezilya örneğinde incelenmiştir. Aylık veriler kullanılan çalışmada 1985-1994 dönemi verileri ile POLS (Pooled Ordinary Least Squares) yöntemi kullanılarak tespit edilen bulgulara göre finansal gelişmenin gelir dağılımı eşitsizliğini azaltmada etkili olduğuna dair güçlü kanıtlar bulunmuştur.

Law ve Tan (2011) ARDL yöntemiyle yaptıkları analiz sonucunda finansal gelişmenin ilk zamanlarında yalnızca zenginlerin finansal araçlara ulaşabilmesinden dolayı gelir eşitsizliğinin artacağını fakat ilerleyen dönemlerde finansal kalkınmanın daha fazla artmasıyla gelir eşitsizliğinin azalacağını belirtmişler ve finansal kalkınma ve gelir dağılımı eşitsizliği arasındaki ilişkinin ters-U hipotezi şeklinde olduğunu tespit etmişlerdir. Az gelişmiş ülke ekonomilerinin ve politika belirleyicilerinin hatalı programlarının, gelir dağılımı eşitsizliğini artırdığını ve bu durumun ekonomik büyümeyi de olumsuz etkilediğini belirtmişlerdir.

Akbıyık (2012) 60 ülkeye ait 2000-2010 dönemine ait yıllık veriler kullanarak finansal gelişme ile gelir dağılımı eşitsizliği ilişkisini analiz etmiştir. Çalışmanın neticesinde finansal gelişme ile gelir eşitsizliği arasında doğrusal ve negatif bir ilişki tespit edilmiştir.

Topuz ve Dağdemir (2013) finansal gelişme ile gelir dağılımı ilişkisini Genelleştirilmiş Momentler Metodu dinamik panel veri yöntemini kullanarak incelemiştir. 94 ülke Dünya Bankası'nın sınıflandırmasına uygun olarak 4 farklı gruba ayrılmıştır. Bu çalışmada en üst gelir grubundaki ülkeler için finansal gelişme ile gelir eşitsizliği ilişkisi doğrusal ve negatif olarak tespit edilirken diğer 3 gruptaki ülkelerin tamamı için Greenwood ve Jovanovic'e ait ters U hipotezi doğrulanmıştır. Yani gelişme safhasında olan ülkeler için finansal gelişmenin ilk aşamalarında gelir dağılımı eşitsizliği artarken belli bir aşamadan sonra gelir eşitsizliği azalmaya başlamaktadır. Bu bulgulara göre finansal ve ekonomik gelişmenin başlangıç aşamalarındaki ülkelerde devletin gelir eşitsizliğini azaltıcı politikalara ağırlık vermesi gerektiği tavsiye edilmektedir.

Baligh ve Pirace (2013) finansal gelişme ve gelir dağılımı ilişkisini İran örneğinde 1973-2010 dönemini kapsayan çalışmalarında ARDL yöntemi kullanılmıştır. Yapılmış olan ekonometrik analizden elde edilen bulgulara göre finansal gelişme ile gelir dağılımı eşitsizliği arasında doğrusal ve negatif ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Ekonometrik analize göre kurumsal kalitenin İran'da gelir eşitsizliğini azaltmada istatistiki olarak anlamlı olduğu sonucuna varılmıştır.

Shahbaz ve İslam (2013) 1971-2005 yılları arasında ki veriler ile finansal kalkınma, ekonomik büyüme ile gelir dağılımı ilişkisini Pakistan örneğinde analiz etmişlerdir. Bulguların sonucunda Greenwood ve Jovanovic'in (1990) ters U hipotezi reddedilmektedir. Ayrıca finansal kalkınmanın gelir dağılımını düzeltereceği belirtilmiştir. Pakistan'da gelir dağılımı eşitsizliğinin azaltılması için yapısal reformlar ile istikrarlı finansal kalkınmanın sağlanması gerektiği tavsiye edilmektedir.

Kanberoğlu ve Arvas (2014) finansal kalkınmanın gelir dağılımı ilişkisini, Türkiye'de finansal serbestleşme politikalarının uygulanmaya başladığı 1980-2012 dönemlerini baz alarak ARDL yöntemiyle incelemiştir. Özel sektör kredilerinde görülen %1 oranındaki artış gelir dağılımı eşitsizliğindeki adaletsizliği %0,041 oranında azaltarak pozitif yönlü etkilediği gözlemlenmiştir. Finansal sistemin etkin işlediği ülkelerde, gelir dağılımının daha adil bir duruma geleceği ve kişilerin refah düzeylerinde artış olacağı sonucuna varılmıştır. Sonuç olarak finansal kalkınma ile gelir eşitsizliği ilişkisinin negatif ve doğrusal yönlü olduğu sonucuna varılmıştır.

Jauch ve Watzka (2015) 138 gelişimini tamamlamış ve gelişmeye devam etmekte olan ülkenin 1960-2008 dönemlerini kapsayacak şekilde panel veri analizi yöntemiyle finansal kalkınmanın gelir dağılımına etkisini incelemiştir. Yapılan bu çalışma sonucunda teorik modellerin gelir dağılımı eşitsizliği ve finansal gelişmişlik arasındaki negatif ilişki reddedilmekte ve finansal kalkınma ile gelir dağılımı eşitsizliği arasındaki ilişkinin pozitif yönlü olduğu belirtilmektedir.

Altıntaş ve Çalışır (2017) finansal yapı endeksi ile 64 ülke üzerinde yaptıkları çalışmada ülkeleri önce finansal olarak gelişmemiş ülkeler ve finansal olarak gelişmiş olmak üzere iki gruba ayırmışlardır. Bu grupları da kendi içinde banka temelli ve piyasa temelli olarak alt gruplar oluşturarak analiz etmişlerdir. Finansal gelişme göstergesi olarak mevduat bankalarının özel sektöre verdiği krediler kullanılırken, gelir dağılımını temsilen Gini Katsayısı kullanılmıştır. Bu çalışmada finansal olarak gelişmiş ülkelerde finansal kalkınma olsa bile gelir dağılımı üzerine bir etkiden söz edilememektedir. Ancak finansal olarak gelişmemiş ülkelerde bankacılık ve sermaye piyasasının GSYH içindeki oranları artış gösterdikçe gelir dağılımı eşitsizliği azalmaktadır. Sonuç olarak

finansal olarak gelişmemiş ülkeler için finansal kalkınma doğrusal ve negatif bir sonuç doğurmaktadır.

Park ve Shin (2017)'in yapmış oldukları çalışmada genellikle Asya bölgesinden seçilen 162 ülkenin 1960-2011 dönemine ait verileri yardımıyla, panel veri yöntemi uygulanmıştır. Gelir eşitsizliğinin göstergesi olarak Gini katsayısı, finansal gelişmişlik göstergesi olarak ise mevduat bankaları tarafından özel sektöre verilen kredilerin kullanıldığı çalışmada, finansal gelişmişlik düzeyi ile gelir dağılımı eşitsizliği arasındaki ilişki için ters U hipotezi doğrulanmaktadır. Bu çalışmanın ampirik bulgularına göre finansal gelişmenin ilk aşamalarında gelir eşitsizliği artarken ilerleyen dönemlerde gelir eşitsizliği azalmaktadır.

Haan ve Sturm (2017) çalışmalarında 1975-2005 dönemini içine alacak şekilde 121 ülkeyi analize dahil ederek finansal kalkınma ve gelir dağılımı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Onlara göre şimdiye kadar yapılmış çalışmaların birçoğunda bu ilişki doğrusal ve negatif olarak tespit edilmiştir ancak kendi çalışmalarının sonucunda doğrusal ve pozitif bir ilişki tespit etmişlerdir. Ayrıca, gelir dağılımı eşitsizliği üzerinde yalnızca ekonomik kurumların kalitesi değil aynı zamanda siyasi kurumların kalitesi de belirleyici rol oynamaktadır.

2.2. İslami Bankacılık Gelişimi ile Gelir Dağılımı İlişkisi Üzerine Yapılan Çalışmalar

Putriani ve Prastowo İslami bankacılık ile gelir dağılımı eşitsizliği arasındaki ilişkiyi 13 ülkedeki 49 İslami bankanın verilerini kullanarak incelemiştir. Çalışmaya göre gelirden oluşacak artışlar sonucunda müşterilerin tasarruflarını İslami bankalara yatırımlarıyla birlikte potansiyel girişimciler İslami bankalar aracılığıyla finansman ihtiyacını karşılayarak ya mevcut işini büyütecek ya da yeni bir iş kurarak istihdamın artmasını sağlayacaktır. İstihdamdaki artış ile düzenli gelire sahip olanların sayısı artacaktır. Bu durum, gelir dağılımı eşitsizliğini azaltacaktır. Sonuç olarak İslami bankaların istikrarlı bir yapıda olmaları sağlanmalıdır. Özellikle şubesiz bankacılık yöntemi ile finansal derinleşme yakalanmaya çalışılırsa bu durum gelir dağılımının düzelmesinde olumlu katkı sağlayacaktır (Putriani - Prastowo, 2019, 43).

Mohamad vd. İslam İş Birliği Teşkilatı Kurumundan seçtikleri 24 ülkenin 2006-2013 yıllarını kapsayan verilerini kullanarak İslami bankacılık ile gelir dağılımı ilişkisini

kurumsal sosyal sorumlulukla (KSS) ilişkilendirerek analiz etmişlerdir. Yaptıkları çalışma sonucunda üç ana bulgu tespit edilmiştir: Birincisi İslami bankacılık İslami finansman yoluyla gelir dağılımı eşitsizliğini azaltmaktadır. İkincisi kurumsal sosyal sorumluluk (KSS) gelir dağılımı eşitsizliği üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Üçüncüsü ise İslami bankacılık gelişimi ile birlikte kurumsal sosyal sorumluluk (KSS) faaliyetleri aktif olarak kullanılırsa gelir dağılımı eşitsizliğinin daha fazla iyileştirilmesinde etkili olacaktır (Mohamad vd., 2020, 77).

Parewangi ve Iskandar (2020) çalışmalarında İslami finansman ile yoksulluk arasındaki kısa ve uzun vadeli asimetrik ilişkiyi analiz etmektedir. Endonezya örneğinde 2003-2017 dönemini kapsayan veriler ARDL yöntemi ile analiz edilmektedir. Çalışmada, İslami finansman hem kısa vadede hem de uzun vadede yoksulluğu önemli ölçüde azaltmaya yardımcı olduğu tespit edilmiştir. İkincisi, yoksulluğun azaltılmasında kişi başına düşen GSYİH'nın rolü kesin değildir. Üçüncü olarak İslami finansmanın Endonezya'daki yoksulluk durumunu azaltmada etkili olduğuna dair çok güçlü kanıtlar bulunmuştur.

Şen ve Tütüncü (2021), İslami bankacılık gelişimi ile gelir dağılımı ilişkisini hem doğrusal negatif/pozitif yönden hem de doğrusal olmayan (ters U) yönden incelemişlerdir. 16 ülkeden 169 bankanın 2012-2019 yılları arasındaki verileri kullanılarak yapılan çalışmada İslami bankacılık finansal gelişim göstergesi olarak İslami bankaların özel sektöre verdiği brüt krediler kullanılırken, gelir dağılımını temsilen gini katsayısı kullanılmıştır. Elde edilen bulgulara göre İslami bankaların özel sektöre verdiği krediler tek başına doğrusal olarak modellere eklendiğinde gelir eşitsizliğini artırmaktadır. Doğrusal olmayan model de ise İslami bankaların özel sektöre verdiği krediler belli bir seviyeyi geçtikten sonra gelir dağılımı eşitsizliğini düzeltici rol oynamaktadır. Ters U hipotezi doğrulanmaktadır (Şen - Tütüncü, 2021, 163).

Yukarıda bahsettiğimiz çalışmalar Tablo 5'te özet şeklinde verilmiştir. Çalışmaların çoğunluğu gelir dağılımı ile gelir eşitsizliği arasında doğrusal ve negatif bir ilişki tespit ederken, doğrusal ve pozitif ilişki tespit edilen çalışmalar daha sınırlı sayıdadır.

Tablo 5: Ampirik Çalışmalar

Araştırmacılar	Ülke	Zaman Aralığı	Yöntem
Doğrusal olmayan İlişki Bulan Çalışmalar			
Law ve Tan (2011)	Gelişmekte olan Ülkeler	1980-2000	Dinamik Panel Regresyon
Topuz (2013)	94 Ülke	1995-2011	GMM
Park ve Shin (2017)	162 Ülke	1960-2011	Panel Veri Analizi
Şen ve Tütüncü (2021)	16 Ülke	2012-2019	ARDL
Doğrusal ve Negatif İlişki Bulan Çalışmalar			
Clarke vd. (2006)	Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkeler	1960-1995	İki Aşamalı En Küçük Kareler tekniği
Beck, Demirgüç ve Levine (2007)	72 Ülke	1960-2005	Sıradan En Küçük Kareler Regresyonu
Law ve Tan (2009)	Malezya	1980-2000	ARDL
Batuo, Guidi ve Mlambo (2010)	22 Afrika Ülkesi	1990-2004	GMM
Bittencourt (2010)	Brezilya	1985-1999	En Küçük Kareler
Akbıyık (2012)	60 Ülke	2000-2010	Arellano Bond Dinamik Panel Veri Regresyon
Shahbaz ve İslam (2013)	Pakistan	1971-2015	ARDL
Baligh ve Pirace (2013)	İran	1973-2010	ARDL
Kanberoğlu ve Arvas (2014)	Türkiye	1980-2012	ARDL
Altıntaş ve Çalışır (2017)	64 Ülke	1990-2012	ARDL
Putriani ve Prastowo (2019)	13 Ülke	2010-2015	EGLS
Mohamad vd. (2020)	24 Ülke	2006-2013	GMM
Parewangi ve Iskandar (2020)	Endonezya	2003-2017	ARDL
Doğrusal ve Pozitif İlişki Bulan Çalışmalar			
Jauch ve Watzka (2015)	138 Ülke	1960-2008	GMM

Haan ve Sturm (2017)	121 Ülke	1975-2005	Dinamik Panel Regresyon
----------------------	----------	-----------	-------------------------

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

3. Veri Seti ve Ekonometrik Model

Çalışmamızda bağımlı değişken olarak gelir dağılımı eşitsizliğini temsilen gini katsayısı “*Dünya Gelir Dağılımı Eşitsizliği Veri tabanından*” (WIID) elde edilmiştir. Bağımsız değişken olarak ise Malezya İslami bankalarının özel sektöre verdiği brüt krediler ile literatürde sıklıkla başvurulan gayri safi yurtiçi hasıla değerleri kullanılmıştır. İslami bankalar ile ilgili veriler bankaların her yıl yayınladıkları yıllık finansal raporlarından elde edilmiştir.

İslami bankacılık gelişimi ile gelir dağılımı arasındaki ilişkinin ortaya konulması için 2001-2019 yıllarını kapsayan dönem için yıllık veriler kullanılmıştır. Uygulamada kullanılan değişkenler logaritmik halleri ile analize dahil edilmiştir. Çalışmada değişkenler arasındaki ilişkiler şu şekilde modellenmiştir:

$$LGINI_t = \beta_0 + \beta_1 LGDP_t + \beta_2 LGDP_t^2 + \beta_3 LPBANK_t + u_t \quad (1)$$

Modelde yer alan değişkenler:

LGINI = Gelir eşitsizliği göstergesini temsil etmekte olup modelin bağımlı değişkenidir.

LPBANK = İslami bankaların özel sektöre verdiği brüt kredileri temsil etmekte ve modelin bağımsız değişkenlerindedir.

LGDP = Kişi başına düşen gayri safi yurtiçi hasılayı temsil etmekte olup modelin bağımsız değişkenlerindedir.

LGDP² = Kişi başına gayri safi yurtiçi hasılanın karesini temsil etmekte olup modelin bağımsız değişkenlerindedir.

Kişi başına düşen gayri safi yurtiçi hasıla kontrol değişkeni olarak analize dahil edilmektedir. Kişi başına düşen gayri safi yurtiçi hasılanın karesi ise gelir dağılımı üzerinde doğrusal olmayan bir ilişkisi olup olmadığını kontrol edilebilmesi için analize dahil edilmektedir.

3.1. Çalışmanın Yöntemi ve Analiz Bulguları

Finansal gelişme ve gelir dağılımı arasındaki ilişkiyi incelemek için literatürde ağırlıklı olarak yatay kesit, zaman serisi ve panel veri gibi ekonometrik yöntemler kullanılmaktadır.

Bu çalışmada aşağıda belirtilen üstünlükleri ve analizlerde kullanılan serilerin karakteristiği nedeniyle eşbütünleşme ilişkisinin incelenmesinde Pesaran vd. (2001) tarafından geliştirilen Gecikmesi Dağıtılmış Otoregresif Modellere (ARDL) dayalı sınır testi uygulanmıştır. ARDL sınır testi yönteminin geleneksel eşbütünleşme analizlerine göre iki temel avantajı bulunmaktadır. Birincisi, eşbütünleşme yaklaşımında tüm değişkenlerin aynı dereceden durağan olması gerekirken ARDL sınır testi yönteminde değişkenler farklı dereceden durağan olsalar dahi eşbütünleşme analizinde kullanılabilir. İkincisi, ARDL yaklaşımında kısıtsız hata düzeltme modeli kullanıldığından daha iyi istatistiksel özelliklere sahiptir ve özellikle küçük örneklerde daha güvenilir sonuçlar vermektedir (Narayan - Narayan, 2005, 429).

Değişkenler arasındaki ilişkinin varlığı ile ilgili analize geçilmeden önce durağanlık analizlerinin yapılması gerekmektedir. Bunun için Augmented Dickey-Fuller (ADF) ve Philips-Perron (PP) birim kök testleri uygulanmış ve sonuçlar Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6: Birim Kök Testi Sonuçları

Değişkenler	ADF		PP	
	Düzye	Birinci Fark	Düzye	Birinci Fark
LGİNİ	0.044330 (0.9936)	-4.798195 (0.0066)	0.292801 (0.9966)	-4.810492 (0.0064)
LGDP	-3.208467 (0.1123)	-5.170477 (0.0033)	-3.247646 (0.1051)	-5.706237 (0.0012)
LGDP2	-3.065548 (0.1418)	-5.146286 (0.0035)	-3.104458 (0.1332)	-5.661741 (0.0013)
LPBANK	-1.780381 (0.6738)	-4.768410 (0.0069)	-1.780381 (0.6738)	-4.761395 (0.0070)
%5-%1 Kritik Değerler	-3.673616	-4.532598	-3.690814	-4.571559

Bağımlı ve bağımsız değişkenlerimizin tamamının hem ADF hem de PP birim kök testinin birinci farkında durağan oldukları görülmektedir. Pesaran vd. (2001) tarafından geliştirilen ARDL sınır testi yaklaşımına göre, değişkenler farklı dereceden durağan olmaları halinde de kullanılabilir. Fakat I(2) değişkenlerin varlığında, ARDL yaklaşımı (2001) tarafından sağlanan F-istatistikleri, geçersiz hale gelmektedir. Çünkü ARDL sınır testi değişkenler I(0) veya I(1) karşılıklı eşbütünleşiktir varsayımına dayanmaktadır. Bu nedenle, ARDL yaklaşımında değişkenlerin I(2) olma ihtimaline karşı birim kök sınaması yapılması gerekmektedir (Shahbaz - Rahman, 2012, 67).

Aşağıdaki modelde değişkenlerimizi kullanarak oluşturduğumuz bir ARDL modeline ait eşitlik görülmektedir. Modelde yer alan α 'lar bağımsız değişkenlerin katsayı matrisini göstermekte, k, l, m ve n ise değişkenlerin alabileceği farklı gecikme sayılarını göstermektedir. Gecikme sayısını i ile gösterilirken, e_t ise bu modelin hata terimini ifade etmektedir. Modeldeki gecikme sayıları Akaike Bilgi Kriteri (AIC) yardımıyla belirlenmiştir.

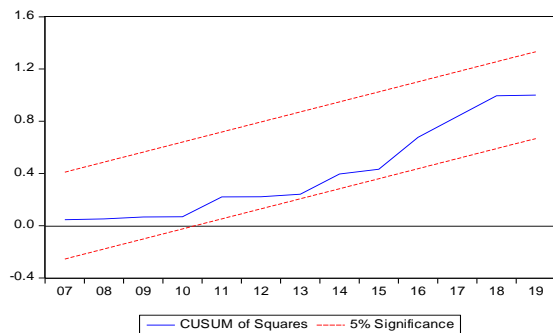
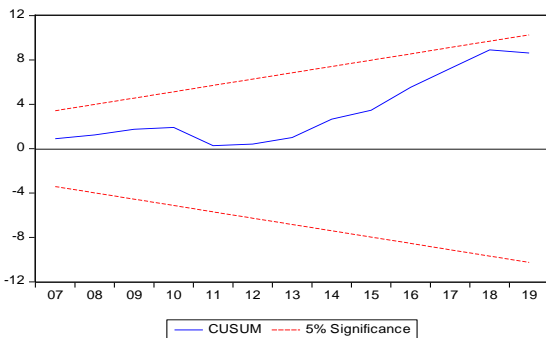
$$\begin{aligned} LGINI_t = & \alpha_0 + \sum_{i=1}^k \alpha_{1i} LGINI_{t-i} + \sum_{i=1}^l \alpha_{2i} LGDP_{t-i} + \sum_{i=1}^m \alpha_{3i} LGDP_{t-i}^2 \\ & + \sum_{i=1}^n \alpha_{4i} LPBANK_{t-i} + e_t \end{aligned} \quad (2)$$

Yapılan analizler sonucunda ARDL (1,0,0,0) modelinin uygun model olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu modelde herhangi bir problemin olmadığını onaylamak için tanımlayıcı testler uygulanmıştır. ARDL (1,0,0,0) modeline ait tahmin sonuçlarını gösteren Tablo 7'de görüldüğü üzere modelde otokorelasyon, değişen varyans problemleri bulunmamakta, hata terimlerinin normal dağıldığı ve model kurma hatası açısından herhangi bir sorun olmadığı yine modelin fonksiyonel biçiminde herhangi bir problemin olmadığı analiz sonuçlarında görülmektedir. Bunun için farklı gecikme kombinasyonları ile sınanan değişkenler üzerinde yapılan analizlerden alınan sonuçlardan yola çıkarak Akaike Bilgi Kriterine (AIC) göre en düşük değeri veren ARDL (1,0,0,0) modeli uygun model olarak tespit edilmiştir.

Tablo 7: ARDL (1,0,0,0) Modeli Tahmin Sonuçları

Değişkenler	Katsayı	Standart Hata	t-istatistik	Olasılık*
LGİNİ (-1)	0.0117846	0.256472	0.0459488	0.6535
LGDP	-2.684233	0.741452	-3.62023	0.0031
LGDP2	0.145162	0.039655	3.660665	0.0029
LPBANK	-0.031992	0.012696	-2.519788	0.0256
C	15.84994	4.373625	3.623982	0.0031
TREND	-0.002158	0.001052	-2.051502	0.0609
Tanımlayıcı İstatistikler				
Test	Hesaplanan İstatistik		Olasılık	
Breusch-Godfrey Otokorelasyon	7.041723		0.0706	
Breush-Pagan-Godfrey Değişen Varyans	1.968685		0.8535	
Jarque-Bera Normallik	0.028134		0.986031	
Ramsey Reset	0.120990		0.7345	

ARDL (1,0,0,0) modelinin kararlılığının tespiti, yani değişkenlerde herhangi bir yapısal kırılma olup olmadığının belirlenebilmesi için CUSUM ve CUSUMQ testlerinden yararlanılmıştır. Elde edilen bulgulara göre %5 anlamlılık seviyesinde değişkenlere ilişkin hata terimlerinin istenilen güven aralığı içinde kaldığı ve herhangi bir yapısal kırılmanın olmadığına ve katsayıların istikrarlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.



Şekil 5: Cusum ve Cusum Q Testi

ARDL modeli belirlendikten sonra sınır testinde kullanılacak eşitliğin oluşturulmasıdır. Aşağıdaki eşitlik sınır testinde kullanılan eşitliği göstermektedir. Bu eşitlik kullanılarak değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişkiler test edilmektedir.

$$\begin{aligned} \Delta LGINI_t = & \alpha_0 + \sum_{i=1}^k \alpha_{1i} \Delta LGINI_{t-i} + \sum_{i=1}^l \alpha_{2i} \Delta LGDP_{t-i} + \sum_{i=1}^m \alpha_{3i} \Delta LGDP_{t-i}^2 \\ & + \sum_{i=1}^n \alpha_{4i} \Delta LPBANK_{t-i} + \alpha_{5i} LGINI_{t-i} + \alpha_6 LGDP_{t-i} \\ & + \alpha_7 LGDP_{t-i}^2 + \alpha_8 LPBANK_{t-i} + e_{1t} \end{aligned} \quad (3)$$

Bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişkilerin test edilebilmesi için aşağıdaki hipotezler kurulmaktadır;

$$H_0: \alpha_5 = \alpha_6 = \alpha_7 = \alpha_8 = 0 \text{ (eşbütünleşme yoktur),}$$

$$H_1: \text{En az 1 } \alpha \neq 0 \text{ (eşbütünleşme vardır).}$$

Wald F istatistiği ile hipotezler test edilmektedir. $\alpha_5 = \alpha_6 = \alpha_7 = \alpha_8 = 0$ katsayılarının birlikte sifıra eşit olup olmadığını test eden bir Wald F testi uygulanarak sınır testine ait istatistik elde edilmektedir. Ulaşılan bu istatistik değeri Pesaran, Shin and Smith (2001, 300) çalışmasından alınan alt sınır I(0) ve üst sınır I(1) değerleriyle karşılaştırılmaktadır.

Tablo 8: ARDL Sınır Testi Sonuçları

K	F İstatistiği	%5 Kritik Değerler	
		Alt Sınır I(0)	Üst Sınır I(1)
3	5.112894	3.38	4.23

Tablo 8'deki ARDL yaklaşımına göre F istatistik değeri 5.112894 olarak tespit edilmiştir. Ulaşılan bu değer, Pesaran vd. (2001)'deki alt sınır I (0) ve üst sınır I (1) ile karşılaştırılmakta ve I(1) kritik değerini %5 anlamlılık düzeyinde aştığı görülmektedir.

Hesaplanan istatistik değeri, I(1) kritik değerinden büyükse H_0 temel hipotez reddedilmesini gerektirmektedir. Tablo 8'deki değerler incelendiğinde İslami bankacılık gelişiminin gelir dağılımını etkilediği sonucuna ulaşılmaktadır. Buna göre uzun dönemde değişkenler arasında bir ilişkinin varlığı söz konusu olmaktadır.

Hata düzeltme modelinin çalışıp çalışmadığı, uzun ve kısa dönemde bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkenleri hangi seviyede ve hangi yönde etkilediği bu aşamadan sonra incelenmelidir. Hata düzeltme mekanizmasının çalışıp çalışmadığı aşağıdaki model yardımıyla test edilmektedir.

$$\Delta LGINI_t = \alpha_0 + \sum_{i=1}^k \alpha_{1i} \Delta LGINI_{t-i} + \sum_{i=1}^l \alpha_{2i} \Delta LGDP_{t-i} + \sum_{i=1}^m \alpha_{3i} \Delta LGDP_{t-i}^2 + \sum_{i=1}^n \alpha_{4i} \Delta LPBANK_{t-i} + ECM_{t-1} + e_{2t} \quad (4)$$

Burada ECM (Error Correction Model) terimi, hata düzeltme terimi olup; uzun dönem ilişkisinden elde edilen hata terimleri serisinin bir dönem gecikmeli serisini temsil etmektedir. Bu değişkenin katsayısı, kısa dönemde meydana gelen sapmaların ne kadarının bir dönem sonra düzeleceğini göstermektedir. Modelde elde edilen hata düzeltme değişkeni katsayısının -1 ile -2 değerleri arasında yer alması GINI katsayısında kısa dönemde ortaya çıkan değişmelerin uzun dönem denge değerleri etrafında azalan dalgalanmalar göstererek dengeye ulaşıldığını yani sistemin dalgalanarak dengeye geldiğini ve dalgalanmanın her dönemde azalarak uzun dönemde dengeye geri dönüşü sağlayacağına işaret etmektedir.

Tablo 9: Kısa ve Uzun Dönem Katsayıları

Kısa Dönem Katsayıları ve Hata Düzeltme Modeli				
Değişken	Katsayı	Standart Hata	t - istatistik	Olasılık Değeri
D(LGDP)	-2.323415	0.532521	-4.363050	0.0008
D(LGDP2)	0.125789	0.029015	4.335331	0.0008
D(LP BANK)	-0.027571	0.009925	-2.777953	0.0157

C	21.579142	4.831269	4.466558	0.0006
CointEq (-1)	-1.201143	0.268881	-4.467196	0.0006
Uzun Dönem Katsayıları				
Değişken	Katsayı	Standart Hata	t - istatistik	Olasılık değeri
LGDP	-3.042817	0.443465	-6.861462	0.0000
LGDP2	0.164554	0.023414	7.027932	0.0000
LPBANK	-0.036266	0.009083	-3.992757	0.0015
@TREND	-0.002446	0.000960	-2.548885	0.0242

Uzun dönem analiz sonuçlarından elde edilen bulgular incelendiğinde, uzun dönem katsayılarının anlamlı olması İslami bankacılık gelişimi ile gelir dağılımı ilişkisi arasında doğrusal bir ilişki olduğuna işaret etmektedir. İslami bankacılık gelişimi ile gelir dağılımı arasında doğrusal ve negatif yönlü bir ilişki olduğu yani İslami bankacılık geliştikçe gelir dağılımı adaletinin sağlanması üzerinde pozitif etki görülmekte ve gelir eşitsizliği azalmaktadır. Tablo 9'a göre İslami bankacılık gelişimi değişkeni %1 düzeyinde anlamlı ve yorumlanabilir düzeydedir. Analiz sonucuna göre, İslami bankacılık gelişiminde meydana gelen %1'lik bir artış, gini katsayısını %0,036 oranında azaltmaktadır. İslami bankacılık gelişiminin gelir dağılımı üzerindeki etkisi olumlu olmakta ve gelir dağılımı eşitsizliğini azaltmaktadır. Buna karşılık GSYH katsayısının negatif GSYH'nin karesinin katsayısının pozitif olması ekonomik büyümenin ilk aşamalarında gelir dağılımını önce olumlu, ekonominin büyüyerek belli bir eşik değerini aşması ile gelir dağılımını olumsuz etkilemektedir.

Sonuç ve Değerlendirme

Bu çalışmada yapılan ampirik çalışma sonucunda elde edilen kısa ve uzun dönemli bulgular, İslami bankacılık gelişimi ile gelir dağılımı arasında doğrusal ve negatif yönlü bir ilişkinin varlığına işaret etmektedir. İslami bankacılığın gelişmesi ve derinleşmesiyle birlikte toplumdaki bireyler arasında gelir dağılımı eşitsizliği azalmaktadır. Bu sonuç İslami bankacılık açısından değerlendirildiğinde, faizsizlik ilkesiyle topladığı tasarrufları ve fonları kullandırmadan önce enformasyona gerekli önemi göstererek karlı yatırımlara yönlendirmesi, reel ekonomiyi fonlaması, yaptığı proje bazlı çalışmalar ile

ekonominin istikrarlı büyümesine katkıda bulunarak gelir dağılımı eşitsizliğini olumlu yönde etkilemesi başlıca sebepler olarak sayılabilir. Bu bakımdan İslami bankaların gelir dağılımı adaletinin sağlanması sürecinde daha etkin rol alabilmesi için küresel çapta büyümesinin ve gelişmesinin çok önemli olduğu söylenebilir. Bu noktada başta kamuya olmak üzere İslami bankacılık sektörüne de birtakım görevler düşmektedir. İslami bankacılığın daha hızlı ve etkin bir şekilde büyümesi için ülkelerin etkin kararlar alması gerekmektedir. Malezya özelinde gördüğümüz üzere devletin öncülüğünde alınan kararlar İslami bankacılık sektörünün çok hızlı bir şekilde büyümesini beraberinde getirmiştir. Bunun için gerekli yasal zeminin ivedilikle oluşturulması ve İslami bankaların devlet tarafından desteklenmesi önem arz etmektedir. Ayrıca devletler İslami finans ile ilgili eğitim çalışmalarına daha fazla önem göstererek gerekli insan kaynağının nitelikli bir şekilde yetiştirilmesi için gerekli ortamı sunmalı ve İslami finans çalışmalarının bilimsel olarak da ilerlemesine katkıda bulunmalıdır.

İslami bankaların da ürün çeşitliliğini artırması ve özellikle alt gelir grubunda olan kesimler ile faiz konusunda hassasiyet gösteren kesimlerin finansal araçlara ulaşımı kolaylaştırılmalıdır. Özellikle faiz hassasiyetinden dolayı tasarruflarını yastık altında tutan bireylerin tasarruflarının yatırıma dönüştürülebilmesi için İslami bankaların faaliyet şekillerinin topluma doğru ve etkin bir şekilde anlatılabilmesi gerekmektedir. Böylece yastık altı tasarruflar İslami bankalar aracılığı ile yatırıma dönüştürülebilecektir. İslami bankalar fon kullandırma işlemlerini daha güvenli ve sağlıklı süreçler ile yürütmektedirler. Örneğin murabaha işlemi yapısı gereği bir varlık alım-satımı gerçekleştirilmesi gerekmekte ve doğrudan bir borçlandırma işleminden ayrılmaktadır.

Bugün murabahayla birlikte birçok enstrümana sahip olan İslami bankalar, üretim odaklı projelere daha fazla finansman sağlamalıdır. Bu durum, İslami bankacılığın ekonomi üzerinde oluşturacağı olumlu etkileri konusundaki bilinci artırabilir ve İslami bankaları toplumun her kesiminden bireyin tercih etmesi yönünde olumlu etkileri olabilecektir. Böylece İslami bankacılık gelişiminin gelir dağılımı eşitsizliğini azaltacağı konusunda daha etkin bir rol üstlenebileceğinden söz edilebilir.

Çalışmada İslami bankacılık ile gelir eşitsizliği arasındaki ilişki ele alınmış ve Malezya örneği üzerinde İslami bankaların gelir eşitsizliğini düzeltici etkisi olduğu tespit edilmiş

ve literatürdeki çalışmalar uyusmaktadır. Daha sonraki çalışmalarda modele farklı değişkenler ve farklı ülkeler eklenerek İslami bankacılık ve gelir eşitsizliği ilişkisi incelenebilir.

Kaynakça

- Akbıyık, Ceren. *Cross Country Evidence On Financial Development-Income Inequality Link*. Ankara: Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012.
- Altıntaş, Nurullah - Çalışır, Mustafa. “Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi”. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi* 5/2 (2017), 229–244.
- Baligh, N - Pirace, Khosrow. “Financial development and income inequality relationship in Iran”. *Middle East Journal of Scientific Research* 13/7 (2013), 56–64.
- Banerjee, Abhijit V. - Newman, Andrew F. “Occupational Choice and the Process of Development”. *Journal of Political Economy* 101/2 (1993), 274–298.
- Batuo, Michael Enowbi vd. “Financial development and income inequality: Evidence from African countries”. *MPRA Paper No. 25658*, 153–175.
- Beckthorsten vd. “Finance, Inequality And The Poor”. *Journal of Economic Growth* 12/1 (2007), 27–49.
- Bittencourt, Manoel. “Financial Development and Inequality: Brazil 1985-1999”. *Economic Change and Restructuring* 43/2 (2010), 113–130.
- Bozkurt, Murat vd. “Katılım Bankacılığı ve Konvansiyonel Bankacılığın Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri: Türkiye Üzerine Bir İnceleme”. *International Journal of Islamic Economics and Finance Studies* 1/ (2020), 95–114.
- Clarke, George R. G. vd. “Finance and Income Inequality: What Do the Data Tell Us?” *Southern Economic Journal* 72/3 (01 Ocak 2006), 578. <https://doi.org/10.2307/20111834>
- Diyanet İşleri Başkanlığı, DİB. *Kur'an-ı Kerim*. ed. Halil Altıntaş - Muzaffer Şahin. ANKARA: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 12. Basım, 2011.
- Eriçok, Recep Emre - Yılandı, Veli. “Eğitim Harcamaları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Sınır Testi Yaklaşımı”. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi* 8/1 (2013), 87–101.
- Galor, Oded - Zeira, Joseph. “Income Distribution and Macroeconomics”. *Review of Economic Studies* 60/ (1993), 35–52.
- Gedikli, Ayfer - Erdoğan, Seyfettin. “Malezya’da İslami Finans Ve İslami Bankacılık Uygulamaları Üzerine Bir İnceleme”. *Bilimname*. <https://doi.org/10.28949/bilimname.604791>
- Greenwood, Jeremy - Jovanovic, Boyan. “Financial Development, Growth, and the Distribution of Income”. *Journal of Political Economy* 98/5 (1990), 1076–1107.
- Haan, Sturm De - Sturm, Jan-Egbert. “How development and liberalisation of the financial sector is related to income inequality: Some new evidence”. *European Journal of Political Economy* 50/ (2017).
- Jauch, Sebastian - Watzka, Sebastian. “Financial Development and Income Inequality: A Panel Data Approach”. *Empirical Economics* 51/1 (2015).

- Kanberoğlu, Zafer - Arvas, Mehmet Akif. “Finansal Kalkınma ve Gelir Eşitsizliği: Türkiye Örneği, 1980-2012”. *Sosyoekonomi Dergisi* 21/ (01 Haziran 2014), 105–122. <http://dergipark.gov.tr/doi/10.17233/se.59218>
- Katılımfinans.com.tr. “Refinitiv, 2021 İslamî Finans Gelişmişlik Göstergesine ilişkin Bulguları Yayınladı”. *Küresel İslami Finans Gelişmişlik Göstergesii*. 2022. <https://katilimfinans.com.tr/kuresel-ekonomi/refinitiv-2021-islam-finans-gelismislik-gostergesine-iliskin-bulgulari-yayinladi-h13646.html>
- Kim, Dong-Hyeon - Lin, Shu-Chin. “Nonlinearity in the financial development–income inequality nexus”. *Journal of Comparative Economics* 39/3 (Eylül 2011), 310–325. <https://doi.org/10.1016/j.jce.2011.07.002>
- Law, Siong Hook - Tan, Hui-Boon. “Nonlinear Dynamics of the Finance-Inequality nexus in Developing Countries”. *The Journal of Economic Inequality* 10/December (2011), 551–563. <https://doi.org/10.1007/s10888-011-9174-3>
- Law, Siong Hook - Tan, Hui-Boon. “The role of Financial Development on Income Inequality in Malaysia”. *Journal Of Economic Development* 34/2 (2009), 1–17.
- Mohamad, Nurul Muna vd. “The moderating role of corporate social responsibility in determining islamic bank margin”. *Jurnal Ekonomi Malaysia* 54/2 (2020), 77–90.
- Narayan, Paresh Kumar - Narayan, Seema. “Estimating income and price elasticities of imports for Fiji in a cointegration framework”. *Economic Modelling* 22/3 (Mayıs 2005), 423–438. <https://doi.org/10.1016/j.econmod.2004.06.004>
- Omar, Azmi vd. *Fundamentals of Islamic Money and Capital Markets*. WILEY Yayınları, 1. Basım, 2013.
- Parewangi, Andi M. Alfian - Iskandar, Azwar. “The Nexus Of Islamic Finance And Poverty”. *Hitotsubashi Journal of Economics* 61/2 (2020), 111–139. <https://doi.org/https://doi.org/10.15057/hje.2020006>
- Park, Donghyun - Shin, Kwanho. “Economic Growth, Financial Development, and Income Inequality”. *Emerging Markets Finance and Trade* 53/12 (02 Aralık 2017), 2794–2825. <https://doi.org/10.1080/1540496X.2017.1333958>
- Pesaran, M. Hashem vd. “Bounds testing approaches to the analysis of level relationships”. *Journal of Applied Econometrics* 16/3 (Mayıs 2001), 289–326. <https://doi.org/10.1002/jae.616>
- Putriani, Diyah - Prastowo, Prastowo. “Financial inequality nexus and Islamic banking”. *Jurnal Ekonomi & Keuangan Islam* 5/2 (2019), 43–52.
- Refinitiv Islamic Finance Development Report. *Islamic Finance Development Report*. London, 2021. 1–78. <https://www.refinitiv.com/perspectives/market-insights/how-is-islamic-finance-helping-economies-recover-during-covid-19/>
- Refinitiv Islamic Finance Development Report. *İslamic Finance Development Report* (ts.). www.refinitiv.com
- Rostom, Ahmed vd. *The Role of Islamic Finance in Enhancing Financial Inclusion in Organization of Islamic Cooperation (OIC) Countries*. *The World Bank Islamic Economics and Finance Working Group* (2011). 5920.

- Şen, Sedef - Tütüncü, Asiye. “İslami Bankacılığın Gelir Eşitsizliği Üzerindeki Etkileri”. *Ulusal, Uluslararası Ve Küresel Ölçekte Finans Uygulamaları*. 155–174. Ankara: Gazi Kitabevi, 2021.
- Shahbaz, Muhammad - İslam, Feridun. “Financial Development, Economics Growth, Income Inequality Nexus: A Case Study of Pakistan”. *International Journal of Economics and Empirical Research* 1/3 (2013), 24–47.
- Shahbaz, Muhammad - Rahman, Mohammad Mafizur. “Does Nominal Devaluation Improve Income Distribution? Evidence from Bangladesh”. *South Asian Survey* 19/1 (06 Mart 2012), 61–77. <https://doi.org/10.1177/0971523114539586>
- Topuz, Seher Gülşah. *Finansal gelişme sürecinde gelir eşitsizliği: bir panel veri analizi*. Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013.
- Yaş, Murat. “Malezya’da İslami Finansın Gelişimi ve Politik Ekonomisi”. *Nobel June* (2021), 605–626.
- Zaim, Sabahattin. *İslam Ekonomisinin Temelleri*. İstanbul: Sabahattin Zaim Üniversitesi Yayınları, 2013.